

Enligt sändlista

Bildande av naturreservatet Grogarnsberget, Östergarns socken, Gotlands kommun

Beslut

Länsstyrelsen beslutar, med stöd av 7 kap 4 § miljöbalken, MB (1998:808) att förklara det på bifogade karta, bilaga 2, avgränsade området som naturreservat med de föreskrifter som anges nedan.

Naturreservatets namn skall vara **Grogarnsberget**.

Uppgifter om naturreservatet

Namn	Grogarnsberget
Län	Gotland
Kommun	Gotland
Socken	Östergarn
Natura 2000-område	SE0340152, Grogarnsberget
Läge	Ca 1,5 km nordöst om Östergarns kyrka (se översiktskarta, bilaga 1).
Kartblad	Ekonomiska kartbladen 06J4g och 06J4h
Gräns	Mitten av den heldragna svarta linjen på bifogad karta, bilaga 2.
Areal	253 ha

Berörda fastigheter och ägare

Fastighet	Ägare
Östergarn Bengts 1:29	Gunnar Bendelin Östergarn Bengts 150 623 68 Katthammarsvik
Östergarn Bengts 1:37	Yngve Vakk Östergarn Grogarns 710 623 68 Katthammarsvik
Östergarn Grogarns 1:19 Östergarn Hallgårds 1:15 Östergarn Vassmunds 1:13	Eurolime AB Kanalvägen 10 C 194 61 Upplands Väsby
Östergarn Grogarns 1:22 Östergarn Grogarns 3:1	Gotlands Hembygdsförbund Broväg 25 B 621 41 Visby
Östergarn Grogarns 1:43	Björn Liljeros Odengatan 12 114 24 Stockholm
Östergarn Gutenviks 1:44	Folke Jakobsson (andel: 1/6) Östergarn Gutenviks 105 623 68 Katthammarsvik
	Helge Jacobsson (andel: 1/6) Östergarn Gutenviks 105 623 68 Katthammarsvik
	Roland Jacobsson (andel: 1/6) Östergarn, Gutenviks 105 623 68 Katthammarsvik
	Magnus Jacobsson (andel: 1/6) Östergarn Gutenviks 105 623 68 Katthammarsvik
	Bo Jacobsson (andel: 1/6) Östergarn Gutenviks 8 623 69 Katthammarsvik

Fastighet	Ägare
	Michael Jacobsson (andel: 1/6) Lassar Kviar 6 623 69 Katthammarsvik
Östergarn Hallgårds 1:16	Jim & Gunilla Sundberg Östergarn Hallgårds 137 623 68 Katthammarsvik
Östergarn Hallgårds 3:1	Vera Jonasson Östersol, Katthammarsvik 623 69 Katthammarsvik
Östergarn Hässle 1:21	Staten genom Naturvårdsverket 106 48 Stockholm
Östergarn Sigdes 1:17	Ingrid Hägglund Östersol, Katthammarsvik 623 69 Katthammarsvik
Östergarn S:88	Samfällighet gällande ”Släkedy Skåne”. 18 fastigheter är redovisade som delägare (se nedan). Samfälligheten förvaltas av Östergarns samfällighetsförening, c/o Stig Hellgren, Östergarn Skags 281, 623 68 Kattammarsvik
Östergarn S:113	Samfällighet gällande ”Släkedy”. 8 fastigheter är redovisade som delägare (se nedan). Samfälligheten förvaltas av Östergarns samfällighetsförening (adress, se ovan).

Delägande fastigheter i samfälligheten Östergarn S:88 (Släkedy Skåne)

Fastighet (och dess andel)	Ägare
Östergarn Bengts 1:29 (10,237 %)	Gunnar Bendelin Östergarn, Bengts 150 623 68 Katthammarsvik
Östergarn Djupvike 2:1 (4,167 %)	Gotlands kommun 621 81 Visby

5.11.2007

Dnr 511-5158-06

Östergarn Grogarns 1:19 (6,250 %)	Eurolime AB Kanalvägen 10 C 194 61 Upplands Väsby
Östergarn Grogarns 1:22 (0,507 %)	Gotlands Hembygdsförbund Broväg 25 B 621 41 Visby
Östergarn Grogarns 1:25 (1,476 %)	Erik Montelius Gutenviks Katthammarvik 623 69 Katthammarvik
Östergarn Grogarns 1:26 (1,852 %)	Eva Josefsson & Sören Jacobsson Gammelgarn Skogby 714 623 67 Katthammarvik
Östergarn Grogarns 1:28 (1,400 %)	Hans-Åke Engström Gammelgarn Skogby 634 623 67 Katthammarvik
Östergarn Grogarns 1:29 (1,000 %)	Erik Öström Tomase Katthammarvik 623 69 Katthammarvik
Östergarn Grogarns 1:30 (0,627 %)	Alf Siggelin Östergarn Svartdal 645 623 68 Katthammarvik
Östergarn Grogarns 1:31 (0,453 %)	Britt Marie Pettersson Neptungatan 1 621 41 Visby
Östergarn Grogarns 1:33 (1,573 %)	Irja Karin Elisabet Eriksson När Hägdarve 137 623 48 Stånga Arne Eriksson Östergarn Vassmunds 725 623 68 Katthammarvik Elsie Inger Maria Tempelman Reduttvägen 63 187 68 Täby Agneta Christina Pettersson Krusbärsvägen 19 168 59 Bromma
Östergarn Grogarns 1:41 (1,649 %)	Elsa Turesdotter Odhner Näsbydalsvägen 4 183 31 Täby

5.11.2007

Dnr 511-5158-06

	Magnus Carlsson Furubacksvägen 31 C 139 33 Värmdö
	Helen Johanna Håkansson Grindavägen 4 132 34 Saltsjö-Boo
	Carin Carlsson Hälsingegatan 1 113 23 Stockholm
	Jalmar Carlsson Sickla Kanalgata 39 120 67 Stockholm
Östergarn Grogarns 1:42 (1,000 %)	Kristina Pålsson Östergarn Grogarn 505 623 68 Katthammarsvik
Östergarn Grogarns 1:46 (14,815 %)	Yngve Vakk Östergarn Grogarns 710 623 68 Katthammarsvik
Östergarn Grogarns 3:1 (1,852 %)	Gotlands Hembygdsförbund Broväg 25 B 621 41 Visby
Östergarn Stora Hamre 1:17 (12,600 %)	Roland Petersson Östergarn Stora Hamre 521 623 68 Katthammarsvik
Östergarn Vassmunds 1:30 (34,375 %)	Arne Eriksson Östergarn Vassmunds 725 623 68 Katthammarsvik
Östergarn Vike 2:1 (4,167 %)	Ossvald Dahlgren Vike Katthammarsvik 623 69 Katthammarsvik

Deläggande fastigheter i samfälligheten Östergarn S:113 (Släkedyä)

Fastighet (och dess andel)	Ägare
Östergarn Grogarns 3:1 (23,438 %)	Gotlands Hembygdsförbund Broväg 25 B 621 41 Visby

Östergarn Sigdes 1:3 (12,500 %)	Sven Johan Johansson Östergarn Hässle 151 623 68 Katthammarsvik Ture Johansson Svetsarvägen 25 176 73 Järfälla
Östergarn Sigdes 1:4 (12,500 %)	Rolf Sone & Kristina Cederblad Allévägen 86 192 76 Sollentuna
Östergarn Sigdes 1:5 (12,500 %)	Christer Malmquist Helge And's plan 1 621 55 Visby
Östergarn Sigdes 1:11 (11,719 %)	Frej Göte Georg Hägglund Box 103 623 21 Ljugarn
Östergarn Sigdes 1:12 (0,781 %)	Sixten Ove Hallberg Onsala Sjöväg 7 439 37 Onsala
Östergarn Sigdes 1:17 (23,437 %)	Ingrid Hägglund Östersol Katthammarsvik 623 69 Katthammarsvik
Östergarn Sigdes 1:20 (3,125 %)	Allan Nordahl Lassar kviar 4 623 69 Katthammarsvik

Förvaltare

Länsstyrelsen i Gotlands län

Syftet med reservatet

Syftet med naturreservatet Grogarnsberget är att bevara och utveckla de natur- och kulturmiljövärden och den biologiska mångfald som är knuten till områdets varierade kulturlandskap. Reservatet består av ett uppstickande kalkberg med alvarmarker, våtar och tallskog samt klintar och stränder. Områdets värdefulla naturtyper skall bevaras i gynnsam bevarandestatus liksom dess typiska växt- och djursamhällen. De 17 rödlistade växt- och djurarter som finns i reservatet ska finnas kvar i gynnsam bevarandestatus. Strukturer som gamla träd och död ved skall finnas.

Detta syfte skall nås bland annat genom vidmakthållande/återupprättande av beteshävderna samt restaureringar och vård av betesmarkerna.

Skälen för beslutet

På Grogarnsberget finns 17 rödlistade arter, varav sju växter, fem fåglar, en snäcka och fyra insekter.

Kalkkrassing finns med som särskilt skyddsvärd art i EU:s art- och habitatdirektiv (rådets direktiv 92/43/EEG). I de buskrika markerna nedanför klippbranterna häckar höksångare, en art som är med i EU:s fågeldirektiv (rådets direktiv 79/409/EEG).

Reservatet ingår i områden som är av riksintresse för naturvård (område NRO09042, Östergarnsberget, Grogarnsberget och Klinteklinten, delområde A), kulturmiljövård (område 30, Östergarn) och friluftsliv (område 2, Östergarnslandet).

Nästan hela området har högsta klassen (klass 1) i länsstyrelsens ängs- och hagmarksinventering (objekt 47014).

Tre områden inom reservatet finns med i våtmarksinventeringen (objekt 06J4H01, 06J4H02 och 06J4H03; samtliga klass 3).

Grogarnsberget ingår i Naturvårdsverkets nationella bevarandeplan för odlingslandskapet (objekt I8006, Östergarn och Östergarnsholm).

Större delen av Grogarnsberget ingår i det europeiska ekologiska nätverket Natura 2000 (område SE0340152, Grogarnsberget).

Reservatsföreskrifter

Med stöd av 5, 6 och 30 §§ miljöbalken föreskriver Länsstyrelsen följande:

Föreskrifter enligt 7 kap 5 § miljöbalken om inskränkningar i rätten att använda mark- och vattenområden

Det är förbjudet att inom reservatet

- uppföra byggnad eller anläggning,
- dra fram mark- eller luftledning,
- anlägga väg eller stig,
- gräva, schakta, fylla ut, spränga eller på annat sätt skada mark,
- anordna upplag,
- dika eller dämna,
- avverka, upparbeta eller bortföra levande eller dött träd,

- tillföra växtnäringsämne eller använda kemiskt bekämpningsmedel utanför åkermark,

Utan hinder av dessa föreskrifter får

- underhåll ske av befintliga el- och teleledningar liksom av Försvarmaktens anläggningar,
- förvaltaren vidta eller låta vidta de skötselåtgärder som anges i bifogade skötselplan, bilaga 3.

Med stöd av 7 kap 6 § MB förpliktas ägare och innehavare av särskild rätt till fastighet inom naturreservatet att tåla att:

- reservatsgränsen markeras,
- skyltar med information om reservatet sätts upp,
- eldplatser får anläggas på de platser som markerats med röda stjärnor på bifogade karta, bilaga 2,
- allmänheten får föra motorfordon på de vägsträckor som markerats med heldragna eller streckade blå linjer på bifogade karta, bilaga 2, och att dessa vägsträckor får förbättras och underhållas i enlighet med vad som anges i skötselplanen, bilaga 3.

Föreskrifter enligt 7 kap 30 § miljöbalken om allmänhetens rätt att färdas och vistas inom naturreservatet samt om ordningen i övrigt

Utöver vad som i övrigt gäller är det förbjudet att:

- föra motordrivet fordon utanför de vägar som markerats med heldragna blå linjer på bifogade karta, bilaga 2. Motordrivet fordon med parkeringstillstånd för rörelsehindrad får dock föras även på den väg som är markerad med streckad blå linje på kartan,
- parkera husbil nattetid mellan kl. 23.00 och 06.00 eller att ställa upp husvagn,
- göra upp eld annat än på anvisade eldplatser (markerade med röda stjärnor på kartan bilaga 2),
- bryta kvistar eller på annat sätt skada levande eller dött träd eller buske,
- plocka eller gräva upp växter,
- avsiktligt skada, döda eller samla in djur.

Andra föreskrifter som gäller för området

Länsstyrelsen vill erinra om att även andra lagar, förordningar och föreskrifter gäller för området. Av särskild betydelse för syftet med reservatet är bl.a. 7 kap

28a-b §§ MB med krav på tillstånd för alla verksamheter och åtgärder som på ett betydande sätt kan påverka naturmiljön i ett Natura 2000-område.

Längs kusten gäller utökat strandskydd, till 300 m. Den del av strandskyddsområdet som ligger på land omfattas, enligt Länsstyrelsens beslut den 26 april 1993, även av förordnande som naturvårdsområde (naturvårdsområdet "Gotlands-kusten") med föreskrifter som innebär krav på tillstånd för byggande och hus-behovstäkt.

Fastställande av skötselplan

Med stöd av 3 § förordningen (1998:1252) om områdesskydd enligt miljöbalken m.m. fastställer Länsstyrelsen bifogad skötselplan, bilaga 3.

Redogörelse för ärendet

Områdets höga naturvärden har varit kända under lång tid. Länsstyrelsen har noterat att hävden i området under en längre tid varit svag. Bl.a. i syfte att få igång bete och återfå den hävdprägel området tidigare haft för att därmed bevara naturvärdena, har Länsstyrelsen väckt frågan om bildande av naturreservat i området.

I april 2004 beslutade regeringen att föreslå området till Natura 2000 i enlighet med art- och habitatdirektivet, och en bevarandeplan för Natura 2000-området fastställdes av Länsstyrelsen den 30 augusti 2005.

Ett förslag till bildande av naturreservat sändes ut på remiss den 16 november 2006, och ett informationsmöte om reservatet och planerade röjningsinsatser hölls i Östergarns bygdegård den 27 november 2006.

Under 2007 har omfattande röjningar och stängslingar genomförts i området, och stora delar av området har betats med får.

På Naturvårdsverkets initiativ bildades den 25 maj 2007 en samfällighetsförening för förvaltning av bl.a. samtliga de samfälligheter i Östergarn som berörs av reservatsförslaget.

Hur man överklagar

Detta beslut kan överklagas hos regeringen, se bilaga 5.

Beslut i detta ärende har fattats av Länsstyrelsens styrelse. I beslutet deltog landshövding Marianne Samuelsson, ordförande, samt ledamöterna Kerstin Blomberg, Björn Jansson, Lennart Niklasson, Rolf K. Nilsson, Mikael Nilsson, Göran Nygren, Eva Nypelius och Katrin Rindlaug. Naturvårdshandläggare Stellan Hedgren föredrog ärendet.

Marianne Samuelsson

Stellan Hedgren

Bilagor

1. Översiktskarta
2. Karta visande reservatets avgränsning, tillåtna körvägar och tillåtna eldplatser
3. Skötselplan
4. Karta visande utbredningen av olika naturtyper
5. Hur man överklagar

Bilaga3

Skötselplan för naturreservatet Grogarnsberget

I Beskrivningsdel

1 Historisk och nuvarande markanvändning

På 1930-talet fanns flera små åkrar i sydöst, man kan ännu se spåren efter dessa. Idag återstår en liten inhägnad åker på fastigheten Östergarn Hässle 1:21.

Byggnader finns på fastigheten Östergarn Grogarns 3:1 (en strandbod), Östergarn Sigdes 1:17 (en mindre fårlada), Östergarn 1:37 (ett vindkraftverk), och på Östergarn Bengts 1:29 (en kvarn och en lada). Inom området finns även militära anläggningar samt el- och teleledningar.

2 Beskrivning av bevarandevärdena

2.1 Biologiska bevarandevärden

Grogarnsberget avgränsas åt norr, öster och väster av branta klintar. Ovanför klintarna breder vidsträckta hållmarker ut sig, med alvar, skog och några våtar och kärr. I norr täcks hållmarkerna bara av ett tunt lager vittringsgrus. Där är det relativt öppet alvar, som domineras av färsvingel och mossor och lavar. Det finns också gott om gul, vit och stor fetknopp samt ett flertal ettåriga växter, bland annat hållfibbla, kalknarv och alvarkösa.

Längre söderut blir jordtäcket lite tjockare, och vegetationen domineras av färsvingel och vårbrodd. Här växer bl.a. kattfot, solvända, axveronika, vildlin, baktimjan, brudbröd och gulmåra. Inslaget av skog ökar söderut. Stora delar av Grogarnsbergets platå är en mosaik av alvar och kalktallskog. I kalktallskogarna växer mycket tulkört, grusslok och bergsslok, i några områden även mjölon och vit skogslilja.

Nedanför klintarna finns både täta buskmarker och helt öppna klapperstensstränder. Nedanför klinten i nordost finns täta snår av framför allt slån, nypon och hagtorn, dessutom finns en del en, oxel, ask och fläder. I branterna växer bitvis gott om murgröna. Här hittar man också murruta, svartbräken och stenbräken. På Grogarnsberget finns också den mycket sällsynta ormbunken mjältbräken.

På strändernas klapperstensfält kan nästan ingenting annat än tulkört och grusslok växa.

I sänkor på alvarmarken finns våtar och örtrika kalkfuktängar. Såväl rikare som magrare fuktängstyper förekommer. I fuktängarna dominerar slankstarr, hirsstarr, ängsstarr, hundstarr, älväxing, blåttåtel och gåsört. Toppfrossört, dvärgviol, ärtstarr, alvaragnsäv och lökgamander hittar man också. Bunkestarr och ag karaktäriserar högstarrvegetationen. Våtarna håller vatten större delen av året, men torkar ut sommartid. Våtarnas vegetation utgörs av gräs- och starrarter, i mindre områden växer ag. I några av våtmarkerna finns rikligt med kransalger.

Området har betats sedan urminnes tider. Delar av Grogarnsberget betas idag av får, men betetrycket har under senare tid varit svagt. Det medför att slån, en, hagtorn, nypon, tall och oxel växer upp i täta dungar. Branterna mot klapperstensstränderna betas endast svagt. Den s.k. Skåneskogen i öster (fastigheterna Östergarn Grogarns 1:22, 1:43 och 3:1) har dock en klar betesprägel och saknar buskskikt. Beteshävdnen är mycket viktig i hela området och en förutsättning för att bergets stora naturvärden ska kunna behållas.

Kusten längs den östra delen av Grogarnsberget.

Stenig strand söder om Skånerevet.

Grogarnsbergets östra brant. Nedanför branten ligger stora nedrasade stenblock. I buskagen nedanför klinten häckar bl.a. höksångare.

Alvarmark och lågvuxen tallskog uppe på Grogarnsbergets norra del.

Strandtallar och nedrasade block nedanför Grogarnshuvud.

Djurliv

Grogarnsberget hyser rikliga förekomster av apollofjäril. Under soliga julidagar kan man se uppemot 50 exemplar av arten flyga över hedarna.

Bergets fauna av landmollusker är något undersökt och i rasbranterna finns bland annat rika förekomster av tandpuppsnäcka. Gotland hyser landets rikaste förekomster av arten och solvarma, kalkrika rasbranter utgör dess viktigaste livsmiljö i Sverige. Tandpuppsnäckan är beroende av att miljön i rasbranten hålls halvöppen eller öppen. Igenväxning drabbar arten negativt. I våtarna på bergets plåtå lever rödskalig bärnstenssnäcka.

I buskmarkerna nedanför klinten häckar höksångare. Höksångaren är beroende av täta igenväxande buskmarker. Den föredrar marker där buskskiktet är artrikt och varierat. Fördelaktigast är marker med tre buskskikt, ett meterhögt skikt av buskar med taggar eller tornar, ett 2-4 meter högt skikt av en, hagtorn och lövsly, och ett högre skikt med 5-10 meter höga träd. I de låga buskarna bygger höksångaren sitt bo, och träden används som sångplats och för födosök.

Arten försvinner om kraftiga röjningar genomförs, men alltför kraftig igenväxning är heller inte bra. Höksångarens livsmiljö är ett föränderligt successionsstadium, som är svårt att behålla under lång tid på samma plats. För ett långsiktigt bevarande krävs att nya lämpliga miljöer tillåts bildas i närheten av de gamla, så att det hela tiden finns tillgång till lämpliga marker.

I klintbranten häckar korp.

Rödlistade arter

Sammanlagt 17 rödlistade har arter påträffats i området:

Art	Hotkategori
Alvarkösa <i>Apera interrupta</i>	Missgynnad (NT)
Kalknarv <i>Arenaria gothica</i>	Starkt hotad (EN)
Mjältbräken <i>Asplenium ceterach</i>	Akut hotad (CR)
Alvarglim <i>Silene uniflora ssp. petraea</i>	Missgynnad (NT)
Kalkkrassing <i>Sisymbrium supinum</i>	Missgynnad (NT)
Idegran <i>Taxus baccata</i>	Missgynnad (NT)
Alvarveronika <i>Veronica praecox</i>	Starkt hotad (EN)
Skogsduva <i>Columba oenas</i>	Missgynnad (NT)
Höksångare <i>Sylvia nisoria</i>	Missgynnad (NT)
Sånglärka <i>Alauda arvensis</i>	Missgynnad (NT)

Art	Hotkategori
Stenskvätta <i>Oenanthe oenanthe</i>	Missgynnad (NT)
Hämpling <i>Carduelis cannabina</i>	Missgynnad (NT)
Apollofjäril <i>Parnassius apollo</i>	Missgynnad (NT)
Trögmyra <i>Myrmecina graminicola</i>	Missgynnad (NT)
Kvistmalmyra <i>Leptothorax affinis</i>	Missgynnad (NT)
Citronjordmyra <i>Lasius carnolicus</i>	Missgynnad (NT)
Tandpuppsnäcka <i>Lauria cylindracea</i>	Missgynnad (NT)

2.2 Grogarnsberget med omnejd ur kulturhistoriskt perspektiv

Östergarns socken har få forntida lämningar, beroende på att stora delar av socknen länge legat under vatten. De som finns visar att socken varit bebodd sedan tidig bronsålder, d.v.s. från ca 2000 f. Kr. De flesta kvarvarande eller hittade lämningarna härstammar från senare delen av järnålder och vikingatid.

I Färsviken, med skydd av Grogarnsberget i öster och ett utstickande rev i nordväst, låg under vikingatid en hamn. På detta visar fynd och kvarvarande fornlämningar. Skelettfynd och registrerade gravar visar att hamnens inlopp en gång kan ha flankerats av gravfält – ett inte ovanligt fenomen vid vikingatida hamnar. På Färsvikens östra sida finns idag fyra diffusa gravar som troligen är från vikingatid (raä nr 112). Kvarvarande slipskårestenar och stenar med slipyta i närområdet runt Färsviken och den å som rinner ut i viken, visar var strandlinjen låg under den tiden (raä nr 111, 113 och 70; se karta nedan).

Av skattläggningskartan från 1700 framgår att marken runt viken då i huvudsak tillhörde tre gårdar: Grogarn, Lilla Hammars och Stora Hammars. Grogarn (gård nr 10) ligger på samma ställe idag som år 1700. Fiskeläget finns dock inte utritat på kartan, troligen p.g.a. att det då var så litet. Gårdens namn – med slutänden ”garn” – visar dock på koppling till fiskeläget. År 1700 är denna gård jämfört med de två andra relativt stor. Det sammanlagda underlaget och kartbilden talar för att Grogarn borde vara ursprungsgården på platsen, på vars marker fiskeläget – och den tidigare hamnen legat. Det lilla fiskeläget finns registrerat först på 1800-talskartan.

Fältinventeringar av närområdet kring fiskeläget och Färsviken visar att det troligen finns ytterligare ej registrerade lämningar i området såsom möjliga ytterligare gravar i anslutning till befintliga, två resta stenar, ett antal stolphål efter bodar respektive torkställningar, en rektangulär stenvall, som möjligen kan tolkas som en f.d. kajskoning och spår efter den tidigare hamnvägen.

Uppe på Grogarnsberget, ovanför den vikingatida hamnen, ligger resterna efter den näst största fornborgen på Gotland. Borgen är på 18 ha och är den ena av de två gränslinjebestämda fornlämningarna på ön (1948-01-09). Borgen skyddas på tre sidor av branta bergsstup och mot landsidan av en yttre, 450 m lång och 10 m bred vall av kalksten och jord. I vallen, som kantas av stora kalkstensflisor, finns tre öppningar. Längre ut mot bergsudden finns ytterligare en vall. Denna inre vall är 150 m lång och består idag av nött klappersten, som tillsammans med stora block och bergsstupen begränsat ett inre område på ca 130 x 70 m. Fornborgen tros ha uppförts under senare delen av järnåldern och använts under vikingatid och tidig medeltid, d.v.s. under samma tid som hamnen i Färsviken.

Sikten från borgen är magnifik. Under vikingatid bör en fiendeflotta ha kunnat siktas på 14-18 nautiska mil – en sträcka motsvarande 5-6 timmars rodd. Under andra världskriget tillkom ett värn på yttersta spetsen mitt i fornborgen, vilket vittnar om platsens strategiska läge.

I havet mittemot fornborgen på Grogarnsberget ligger Östergarnsholme. Även på denna holme finns en fornborg, något oregelbunden till formen. Den är belägen på öns högsta punkt och konstigt nog vänd mot land. Av dess läge att döma bör de två fornborgarna ha haft ett inbördes samband. Möjligen har borgen på Östergarnsholm kunnat vidareförmedla vårdkasens signaler från Grogarnsberget om omedelbar fara till alla övriga borgar längs öns östkust – en roll som även någon av eller båda Karlsöarna kan ha haft för öns västra sida. Att man har befarat invasion och att man varit utsatt visar det stora antalet fornborgar på. I Kräklinge setting finns mer än dubbelt så många fornborgar (25 stycken) som i övriga settingar. Här ligger också öns största fornborg, Torsburgen, med vilken bland andra Grogarnsberget hade signalkontakt via vårdkasesystemet.

Övrig markanvändning genom tiderna

Grogarnsberget har i alla tider använts som utmark. Viss mark har varit inhägnad, vilket rester av stensträngar (raä nr 18 och 19) visar.

Inom reservatsgränsen finns på Grogarnsbergets västsida enstaka gravar, s.k. stensättningar (raä nr 73 och 108) samt en utpekad vårdkaseplats (raä nr 76). Norr om gården Grogarn finns resterna efter en åker från 1700-talet, som tillhört gården. I sydost finns två gårdstomter – Sigdes resp. Hässle gamla gårdstomter, med tillhörande f.d. åkersystem. Enligt Revisionsboken från 1653 var gården Sigde ett litet hemman värderat till $\frac{1}{4}$ hemman på 2 markelej med 8 tunnland åker och 9 mansslätt äng och ringa skog. Gården Hässle var betydligt större, värderat till $\frac{1}{2}$ hemman på 7 markelej.

2.2 Geovetenskapliga bevarandevärden

Grogarnsbergets platå är svagt kuperad och ligger på mellan 25 och 30 meter över havet. Som mest höjer sig berget 32 meter över havet vid Grogarnshuvud. I norr, öster och väster avgränsas berget av branta klintar, som på de flesta håll är runt 20 meter höga. I klintarna finns grottor och överhäng, och nedanför branterna ligger mängder av stora nedrasade block.

Berggrunden består av en hård revkalksten med ett stort inslag av stromatoporoïdeer och crinoïdeer. Kalkstenens fossilfauna är ovanligt rik och nedanför klinten vid Grogarnshuvud finns Gotlands största förekomst av fossila blötdjur, vad gäller både antalet arter och individer. Berggrunden hör till Hemsegruppen. Längs stränderna finns tydliga strandvallar av klappersten.

Uppe på platån är terrängen svagt kuperad. Där finns sprickrika hållmarker omväxlande med grusalvar med välutvecklade frostfenomen i form av så kallade tundrapolygoner. I svackorna saknas underjordisk dränering, och där bildas våtar som torkar ut under sommaren.

2.3 Bevarandevärden för friluftslivet

Grogarnsberget är ett välkänt och populärt område för friluftslivet. De mäktiga klintarna och den vidsträckta utsikten gör att många söker sig hit.

3 Källor

- Andersson, A. & Jacobson, R. 1984. Översiktlig naturinventering. Botanik. – Länsstyrelsen i Gotlands län.
- Bjørndalen, J. E. 1987. Kalktallskogar på Gotland som naturvårdsobjekt – Länsstyrelsen i Gotlands län.
- Cederberg, B. & Löfroth, M. (red.) 2000. Svenska djur och växter i det europeiska nätverket Natura 2000. – ArtDatabanken.
- Eliasson, S. 1999. Solstenar och kattskallar. Gotländsk fossil- och geologiguide. – Länsmuseum Gotlands Fornsal.
- Europeiska kommissionen. 2000. Skötsel och förvaltning av Natura 2000-områden. Artikel 6 i art- och habitatdirektivet 92/43/EEG.
- Gärdenfors, U. (red.) 2005. Rödlister i Sverige 2005. – ArtDatabanken.
- Högmo, O. 2006. Fynd av några ovanliga myrarter i Sverige (Hym., Formicidae) – Entomologisk Tidskrift 127: 93-96.
- Jonsson, M., Lindqvist, S.-O. & Hejdström, R. 1987. Vägen till kulturen på Gotland. – Gotlands forn- och kulturhistoriska museum.
- Kloth, J.-H. & Lovén, U. 2001. Gotlands natur. En reseguide. Andra upplagan. – Länsmuseum på Gotland.

- Länsstyrelsen i Gotlands län. 1992. Ängs- och hagmarker på Gotland. Del 3, mellersta Gotland.
- Länsstyrelsen i Gotlands län. 2000. Områden av riksintresse för naturvård i Gotlands län enligt 3 kap 6 § miljöbalken.
- Länsstyrelsen i Gotlands län. 1984. Värdefull natur på Gotland.
- Löfroth, M. (red.) 1997. Svenska naturtyper i det europeiska nätverket Natura 2000. – Naturvårdsverkets förlag.
- Martinsson, M. 1997. Våtmarker på Gotland. – Länsstyrelsen i Gotlands län.
- Naturvårdsverket. 2003. Bildande och förvaltning av naturreservat. Handbok.
- Naturvårdsverket. 2003. Handbok för Natura 2000.
- Naturvårdsverket. 2003. Att skylta skyddad natur – en vägledning om skyltar, foldrar, vägvisning, gränsmarkering och Internet.
- Naturvårdsverket. 2004. Uppföljning av Natura 2000 i Sverige. Uppföljning av habitat och arter i Habitatdirektivet samt arter i Fågeldirektivet.
- Petersson, J. & Ingmansson, G. 2007. Gotlands flora – en guide. – Gotlands Botaniska Förening.
- von Proschwitz, T. 1998. Miljöövervakningsstudier av landlevande snäckor på Gotland. – Länsstyrelsen i Gotlands län.

II Plandel

1 Skötselområden med bevarandemål och åtgärder

Reservatet är indelat i ett antal skötselområden (se karta bilaga 4). Indelningen är gjord efter den skötsel som behövs i olika delar av reservatet, och följer i stort sett de olika markslagens utbredning. Övergången mellan skog och alvar är dock ofta otydlig och de två markslagen går in i varandra.

1.1 Skötselområde 1: Alvarmarker och buskmarker (ca 165 ha)

Nuläge: Marken betas av får, men betestrycket är svagt. Alvarmarken har under senare år växt igen men har håller långsamt på att växa igen, och bitvis finns mycket täta grupper av buskar. Även en del unga träd håller på att växa upp.

Det är gynnsamt tillstånd när följande bevarandemål är uppnådda:

- Utbredningen är 157 ha.
- Hela området årligen betas av får.
- De rödlistade arterna (se tabell ovan) finns kvar i livskraftiga bestånd.
- Det finns öppna solljusa ytor (0-30 % krontäckning) omväxlande med grupper av buskar.

Skötselåtgärder

Betet med får skall fortsätta, och betestrycket kan gärna ökas något. En kraftig röjning behövs av de träd och buskar som kommit upp på senare tid. Framför allt är det buskskiktet som behöver röjas, så att det skapas öppna och solbelysta ytor. Däremellan kan det finnas tätare grupper av buskar. Alla riktigt gamla buskar och sådana som formats genom tidigare bete skall sparas. Målet är att skapa en variationsrik mark med både öppna ytor och täta buskgrupper med många olika arter. Detta tillsammans med betet ger förutsättningar för att bevara och utveckla en rik biologisk mångfald i området.

1.2 Skötselområde 2: Barrskog (ca 58 ha)

Nuläge: Skogen består nästan enbart av tall, men enstaka gran, oxel och björk förekommer. Trädsnittet är på de flesta håll relativt glest, och tallarna är gamla, låga och vindpinade. Något modernt skogsbruk har inte förekommit, däremot har man säkert tagit ut enstaka träd. Skogen har betats under lång tid, men

betetrycket har varit så svagt att det inte påverkat skogen i någon stor utsträckning. Undantaget är den s.k. Skåneskogen i öster, som nästan helt saknar buskskikt. I andra delar finns ett tätt buskskikt av slån, nypon och en.

Det är gynnsamt tillstånd när följande bevarandemål är uppnådda:

- Utbredningen är minst 50 ha.
- Gamla solbelysta tallar förekommer över hela området.
- Död ved förekommer med minst 5 msk³ per hektar.
- Marken betas årligen.

Skötselåtgärder

Betet med får skall fortsätta, och betetrycket kan gärna ökas något. I skogen finns för närvarande inget stort skötselbehov. Ett försiktigt uttag av yngre och medelålders tall kan göras. De äldsta träden och all död ved skall lämnas kvar. En del av de gamla tallarna röjs fram så att deras stammar blir solbelysta. Rövning av buskskiktet kan med fördel ske men är inte prioriterat.

1.3 Skötselområde 3: Vätar och fuktängar (ca 7 ha)

Nuläge: Förutom de områden som är markerade på kartan (bilaga 4) finns ett flertal mindre vätar insprängda i alvaret och skogen. Vätarna håller vatten en stor del av året, men torkar ut sommartid. De saknar i stort sett träd- och buskskikt. I fuktängen i söder växer en hel del låga buskar.

Det är gynnsamt tillstånd när följande bevarandemål är uppnådda:

- Utbredningen är 7 ha.
- De naturliga hydrologiska förhållandena är oförändrade.
- Täckningsgraden av träd och buskar är låg.
- De typiska arterna hirsstarr och ängsstarr finns kvar.

Skötselåtgärder

Vätarna och fuktängarna hålls öppna genom fortsatt bete. I fuktängen i södra delen av Östergarn Hallgårds 1:15 behövs rövning av buskar.

1.4 Skötselområde 4: Rasbranter och buskmarkerna under klinten (ca 7 ha)

Nuläge: Klintarna och marken därunder är omväxlande med både täta buskmarker och ganska öppna och solbelysta branter. I de täta buskagen nedanför klinten i nordost häckar höksångare.

Det är gynnsamt tillstånd när följande bevarandemål är uppnådda:

- Ca 7 ha klintar och rasbranter finns.
- Utbredningen av buskmarker under klinten är 6 ha.
- Höksångare och mjältbräken finns kvar.
- Tandpuppsnäcka finns kvar.

Skötselåtgärder

Täta buskområden är en förutsättning för att bevara höksångaren i området. De täta buskagen i och nedanför klinten skall därför lämnas utan skötselåtgärder. Det är också positivt att spara buskar i andra områden i närheten, så att det på sikt kan bildas nya livsmiljöer för höksångaren.

Tandpuppsnäckan som lever bland de grova nedrasade blocken är beroende av att branterna behåller sin öppna-halvöppna prägel. Om det blir alltför tätt kan försiktig röjning behövas.

Lokalen för mjältbräken skall skyddas från all form av störning.

1.5 Skötselområde 5: Stränder (ca 9 ha)

Nuläge: Grogarnsberget kantas av klapperstensstränder med tydliga strandvallar. Stränderna saknar i stort sett vegetation.

Det är gynnsamt tillstånd när följande bevarandemål är uppnådda:

- Utbredningen är 9 ha
- Strandvallarna hålls intakta

Skötselåtgärder

Stränderna måste skyddas från trafik, som skadar strandvallarna. I övrigt behövs ingen skötsel.

1.6 Skötselområde 6: Lövskog (3 ha)

Nuläge: Ett ganska tätt lövområde. I området finns kulturlämningar i form av rester av stentunar. Många av träden har varit klappade för länge sedan.

Det är gynnsamt tillstånd när följande bevarandemål är uppnådda:

- Utbredningen är 3 ha
- Det finns gamla lövträd

Skötselåtgärder

Klappningen kan återupptas på de träd som bedöms kunna överleva detta.

1.7 Skötselområde 7: Åker (ca 1,5 ha)

Nuläge: En liten åker på ca 0,3 ha som är inhägnad med stentun och ligger i på Naturvårdsverkets fastighet Hässle 1:21. (Resten av området består av gammal åkermark som inte brukas längre och betas tillsammans med resten av Grogarnsberget.)

Det är gynnsamt tillstånd när följande bevarandemål är uppnådda:

- Utbredningen är 1,5 ha.
- Den inhägnade åkern på ca 0,3 ha bör brukas som allmogeåker med odling av gotlandsråg med inslag av olika arter ogräs, t.ex. klätt, råglost och nålkörvel.
- De gamla åkrarna som inte brukas idag betas.

Skötselåtgärder

Åkermarken sköts på samma sätt som idag.

1.8 Skötselområde 8: Fornlämningar

Skötselåtgärder

Alla fornlämningarna bör synliggöras genom röjning. Fornborgsvallarna har hittills röjts vartannat – vart tredje år med hjälp av fornvårdslaget.

1.9 Skötselområde 9: Friluftsliv

Nuläge: Grogarnsberget är ett populärt och välkänt utflyktsmål. Området är lätt-tillgängligt för besökare. Från Katthammarsvik leder en bilväg fram till en parkeringsplats uppe på Grogarnsbergets platå. Intill parkeringsplatsen finns

informationsskyltar om Grogarnsberget och fornborgen, bänkar och ett dass. Både vägen och parkeringsplatsen har under 2007 belagts med s.k. inbäddad makadam. På Grogarnsberget finns många stigar och mindre vägar. Det är även möjligt att med bil köra en betydligt sämre väg från Herrvik längs Grogarnsbergets östra sida fram till ovannämnda parkeringsplats.

Bevarandemål:

- Vid vägarna in i reservatet och vid parkeringsplatsen skall skyltar med information om reservatet finnas.

Skötselåtgärder

Informationsskyltar sätts upp. Tillgängligheten är tillräckligt god, och inga förändringar behövs.

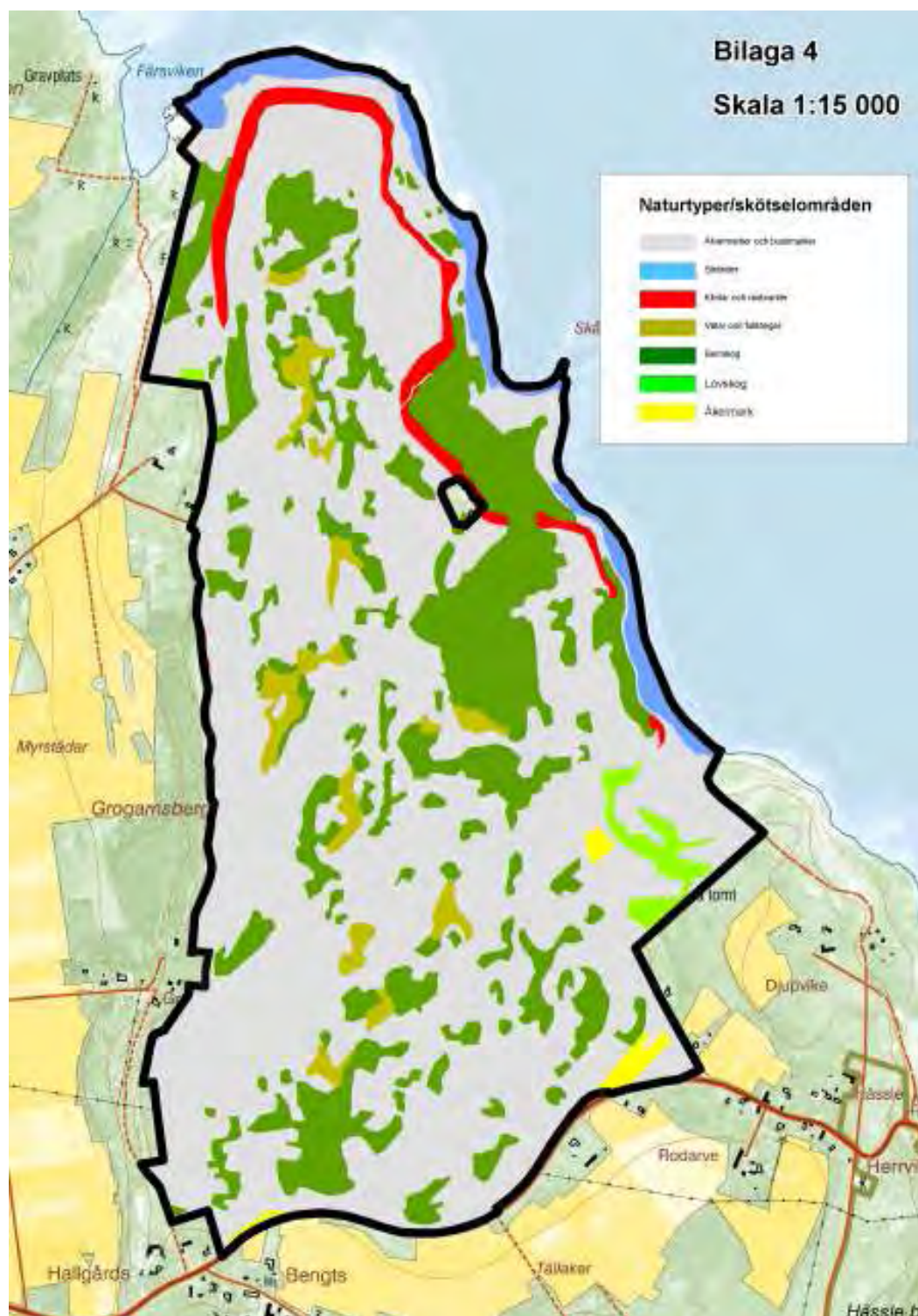
Vägen från Herrvik till Skåneriv jämnas till och grusas.

2 Tillsyn

Länsstyrelsens ambulerande tillsynsman svarar för tillsynen av reservatet.

3 Dokumentation och uppföljning

Dokumentation och övervakning av de Natura 2000-habitat och -arter som förekommer inom reservatet skall ske i enlighet med det program som beskrivs i Naturvårdsverkets rapport "Uppföljning av Natura 2000 i Sverige". Beståndet av mjältbräken skall dock inventeras årligen.

Bilaga 5

Hur man överklagar hos regeringen

Om Ni är missnöjd med Länsstyrelsens beslut, kan Ni överklaga detta hos regeringen, Miljödepartementet.

Det gör Ni genom att i brev till regeringen

- tala om vilket beslut Ni överklagar, t.ex. genom att ange ärendets nummer (diarienumret) och
- redogöra för dels varför Ni menar att Länsstyrelsens beslut är felaktigt, dels hur Ni anser att beslutet skall ändras.

Ni undertecknar brevet, förtydligar namnteckningen och uppger postadress och telefonnummer.

Om Ni har handlingar eller annat som Ni anser stöder Er ståndpunkt, så bör Ni skicka med det.

Ni kan givetvis anlita ombud att sköta överklagandet åt Er.

Brevet skall lämnas/skickas till Länsstyrelsen och inte till regeringen.

Länsstyrelsens adress och telefonnummer är:

Länsstyrelsen i Gotlands län
621 85 Visby
tel 0498-29 21 00

Länsstyrelsen måste ha fått Ert brev *inom tre veckor från den dag Ni fick beslutet*, annars kan Ert överklagande inte tas upp.

Om något är oklart, så ring eller skriv till Länsstyrelsen.

SÄNDLISTA

Naturvårdsverket
106 48 Stockholm

Riksantikvarieämbetet
Box 5405
114 84 Stockholm

Gotlands kommun
621 81 Visby

Gotlands kommun
Stadsarkitektkontoret
621 81 Visby

Lantmäterimyndigheten
i Gotlands län
Artillerigatan 2 B
621 45 Visby

Gunnar Bendelin
Östergarn Bengts 150
623 68 Katthammarsvik

Yngve Vakk
Östergarn Grogarns 710
623 68 Katthammarsvik

Eurolime AB
Kanalvägen 10 C
194 61 Upplands Väsby

Gotlands Hembygdsförbund
Broväg 25 B
621 41 Visby

Björn Liljeros
Odengatan 12
114 24 Stockholm

Folke Jakobsson
Östergarn Gutenviks 105
623 68 Katthammarsvik

Helge Jacobsson
Östergarn Gutenviks 105
623 68 Katthammarsvik

Roland Jacobsson
Östergarn, Gutenviks 105
623 68 Katthammarsvik

Magnus Jacobsson
Östergarn Gutenviks 105
623 68 Katthammarsvik

Bo Jacobsson
Östergarn Gutenviks 8
623 69 Katthammarsvik

Michael Jacobsson
Lassar Kviar 6
623 69 Katthammarsvik

Jim & Gunilla Sundberg
Östergarn Hallgårds 137
623 68 Katthammarsvik

Vera Jonasson
Östersol, Katthammarsvik
623 69 Katthammarsvik

Ingrid Hägglund
Östersol, Katthammarsvik
623 69 Katthammarsvik

Östergarns samfällighetsförening
c/o Stig Hellgren
Östergarn Skags 281
623 68 Katthammarsvik